

E-ISSN : 3023-4417

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Article Type : Research Article

Yıl: 2025 Sayı: 4

Yayın Tarihi/Date Published: 15.04.2025

Geliş Tarihi/Date Received : 08.03.2025

Kabul Tarihi/Date Accepted : 10.04.2025

Year: 2025 Issue: 4

Ne Kadar Çok Teoloji, O Kadar İyi Felsefe: Emmanuel Falque'un Fenomenolojik Yöntemi *The More Theology, The Better Philosophy: Emmanuel Falque's Phenomenological Method*

Şeyma Demirtaş

ASBÜ İslami Araştırmalar Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Doktora Öğrencisi
seymademirtas@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4424-8601>

Latif Tokat

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Prof. Dr.,
latif.tokat@asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0006-7224>

Atıf/Citation

Demirtaş, Şeyma-Latif Tokat. "Ne Kadar Çok Teoloji, O Kadar İyi Felsefe:
Emmanuel Falque'un Fenomenolojik Yöntemi". *Nous Academy Journal* 4 (2025), 22–
35. [10.5281/zenodo.15210083](https://doi.org/10.5281/zenodo.15210083).

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-
NonCommercial License altında
lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial
License

İntihal/ Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımı ile
taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by
iThenticate and no plagiarism detected.

Araştırma & Yayın Etiği/Research & Publication Ethics

Bu makale en az iki hakem tarafından
incelenmiştir. Yayın etiği ihlalleri yazarın
sorumluluğundadır.

This article has been reviewed by at least two
referees. Violations of publication ethics are the
responsibility of the author(s).

Öz

Bu makale, Emmanuel Falque'un teoloji ve felsefe arasındaki ilişkiye dair geliştirdiği fenomenolojik yaklaşımı incelemektedir. Falque, bu iki disiplinin kesin sınırlarla ayrılması gerektiği fikrine karşı çıkararak, onların karşılıklı etkileşim yoluyla dönüşebileceğini savunur. "Rubicon'u geçmek" metaforu aracılığıyla, filozofun teolojik alana adım atmasını ve teoloğun da felsefi düşünceyle derinleşmesini önerir. Bu bağlamda, insanın sonluluğu ve bedenleşmiş varoluşu gibi fenomenolojik deneyimler, teoloji ile felsefe arasındaki diyalogun temelini oluşturan ortak bir zemini sağlar. Falque, bu iki disiplin arasındaki sınırın büyük ölçüde keyfi olduğunu ve fenomenlere her iki perspektiften yaklaşmanın kavrayışı derinleştirdiğini ileri sürer. Teolojik doktrinler ve kutsal metinler, fenomenolojik analizler için zengin bir çerçeve sunarken, fenomenolojik yöntemler de teolojik temaların varoluşsal derinliklerini açığa çıkarmada işlevseldir. Falque'un "orantılılık ilkesi"—"*ne kadar çok teoloji yaparsak, o kadar iyi felsefe yaparız.*"—bu yaklaşımı özetler ve teolojik düşüncenin felsefi derinliği artırabileceğini öne sürer. Ancak, bu birlikteliğin anlamlı olabilmesi için her iki disiplinin kendi metodolojik hassasiyetlerini koruması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din felsefesi, Emmanuel Falque, Fenomenoloji, Teoloji, Orantılılık ilkesi

Abstract

This article examines Emmanuel Falque's phenomenological approach to the relationship between theology and philosophy. Falque challenges the idea that these two disciplines should be sharply separated, arguing instead that they can transform one another through mutual interaction. Using the metaphor of "crossing the Rubicon," he suggests that the philosopher can step into the theological realm, just as the theologian can deepen their thought through philosophical reflection. In this context, phenomenological issues such as human finitude, embodied existence, and the experience of transcendence are identified as the common ground for dialogue between theology and philosophy.

Falque's principle of proportionality— "the more we theologize, the better we philosophize"—encapsulates this approach, suggesting that theological thought can deepen philosophical inquiry. However, for this integration to be meaningful, both disciplines must preserve their methodological integrity.

The fundamental difference between philosophy and theology stems not from the subjects they address but from their methodological approaches and epistemological starting points. Since philosophy seeks knowledge through human experience and reason, it typically moves from below, building its framework through inquiry and analysis. In contrast, theology, taking revelation or divine truths as its foundation, proceeds from above, shaping its intellectual structure based on predetermined truths. Moreover, while philosophical inquiry advances through questioning and discovery, theological thought is primarily concerned with explaining specific dogmatic doctrines. However, according to Falque, these differences do not mean that philosophy and theology are entirely independent of one another. There is a common ground between the two fields, which is established through the existential experience of the human being. Falque argues that at the core of both theological and philosophical belief systems lies a shared trust in the world and existence. This perspective makes it possible to overcome the sense

of alienation between different belief systems and to create a deeper space for encounter and dialogue.

According to Falque, philosophy contributes to theology by offering an approach that seeks to uncover the internal dynamics of theological problems rather than treating them as fixed truths. It differs from didactic approaches that assume theology already possesses the answers and merely needs to instruct the reader. Meanwhile, philosophical thought expands theology's understanding of the human being, allowing human existence to be examined within a fully human framework. By engaging with humanity as it is, theology can align with philosophical explanations of the experience of finitude and then explore how this experience might be transformed by theology or revelation. In other words, theology can affirm the significance of human experience only by starting from its ordinary aspects and, ultimately, reshape the meaning of human finitude.

Falque does not only examine how philosophy contributes to theology but also explores how theology can open new horizons for phenomenology. In his view, phenomenology is not merely a secular philosophical method but a field of thought that is also enriched by the concepts and meaning structures offered by theology. Building on Husserl's notion of intuition as a fundamental principle of phenomenology, Falque argues that theological phenomena can be described not only within a religious context but also within a philosophical framework. However, the key point here is that the philosopher approaches what is "real" for the theologian merely as a "possibility." This ensures that philosophical thought is not reduced to theological dogma while allowing both fields to maintain their distinct methodologies.

Falque's views have been criticized, particularly by thinkers who advocate for the independence of philosophy. Philosophers such as O'Leary have interpreted Falque's principle—"the more we theologize, the better we philosophize"—as a form of theological imperialism. According to this critique, philosophy should remain an independent discipline, free from the influence of religious beliefs. It is argued that while theology is a faith-based system of knowledge, philosophy is grounded in rational inquiry, and therefore, philosophy's engagement with theology should be limited.

Falque, however, rejects this criticism, asserting that philosophers can engage with theological questions as long as they do so while maintaining philosophy's methodological rigor. Philosophy is not required to accept religious concepts at face value, but it does have the right to question their meaning and possibilities.

In conclusion, Falque's phenomenological approach challenges the notion that philosophy and theology are entirely separate disciplines, suggesting instead that they can undergo mutual transformation. His thesis aims to demonstrate how phenomenology can contribute to theology and how theology, in turn, can offer new perspectives to phenomenology. In this context, he presents a model of interdisciplinary encounter that enhances the productivity of thought and expands the boundaries of both fields.

Keywords: Philosophy of religion, Emmanuel Falque, Phenomenology, Theology, The Principle of proportionality

Giriş

Dominique Janicaud (1937-2002), 1991 yılında yayımlanan *The Theological Turn of French Phenomenology* (Fransız Fenomenolojisinin Teolojik Dönüşü) adlı eserinde, fenomenoloji disiplininde gerçekleştiğini öne sürdüğü yapısal dönüşümü ele alır. Janicaud, Edmund Husserl'in fenomenolojisinin erken dönemine özgü nesnel ve ateistik yönelimlerden, Jean-Luc Marion gibi düşünürlerin özne temelli ve teistik eğilimler içeren yaklaşımlarına doğru bir dönüşüm yaşandığını ileri sürer. Ancak Michel Henry ve Jean-Luc Marion gibi düşünürler, Janicaud'un bu tespitlerine verdikleri yanıtta, fenomenolojinin yöneliminde bir değişim yaşandığını kabul etmekle birlikte, kendi çalışmalarının doğrudan "teoloji" olarak nitelendirilemeyeceğini savunurlar. Bunun yerine, fenomenolojik yöntemlerle Tanrı sorusunu ele aldıklarını belirten bu düşünürler, fenomenolojinin bir disiplin olarak yalnızca yeni bir inceleme sahasına yöneldiğini gösterirler. Bu değişimin fenomenolojiyi doğrudan teolojik bir alana taşımadığını, felsefe ile teoloji disiplinleri arasında yapısal bir ayrımın varlığını koruduğunu iddia ederler.

Son yıllarda teolojik önermeler ile felsefi savlar arasında varsayılan ayrımı sorgulayan tartışmaların yeniden canlandığı görülür. S. Žižek, A. Badiou, J. Caputo, F. Dastur, C. Romano ve J. Robbins gibi birbirinden farklı düşünürlerin yakın dönem çalışmaları, felsefe ile teolojinin işlev ve sınırlarına dair ayrımların bulanıklaştığını ortaya koymaktadır. Bu makalede "teolojik dönüş" tartışmasının en güncel seslerinden biri olan Emmanuel Falque'u (1963-) ele alacağım. Falque her ne kadar önceki kuşakların "teolojik dönüş" projesini günümüze taşımış olsa da, bunu oldukça farklı yöntemlerle gerçekleştirmiştir. Levinas, Ricoeur ve Marion gibi düşünürlerin, felsefe ile teoloji arasındaki sınırları net bir biçimde çizme ve felsefelerinde teolojik unsurları arka planda tutma yönündeki çabalarının aksine, Falque bu tür bir ayrım yapmaktan kaçınmaktadır.

Hâlihazırda, Paris Katolik Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapan Falque, hem felsefe hem de teoloji alanında lisans derecesine sahiptir. Falque'un çalışmaları, teolojik doktrinleri ve düşünürleri fenomenolojik bir perspektifle analiz etmesiyle öne çıkar ve bu yaklaşımı, hem teolojinin hem de felsefenin kavramsal sınırlarını yeniden düşünmeye yönelik özgün bir katkı sunar.¹ *Crossing the Rubicon: The Borderlands of Philosophy and Theology (Rubicon'u Geçmek:*

¹ Yayınlarının büyük bir kısmı Jean-Luc Marion danışmanlığında hazırladığı Aziz Bonaventura'nın teolojisi üzerine hazırladığı doktora çalışmasının izlerini taşır. Bu çalışma, orta çağ teolojisini modern fenomenolojik kavramlarla ilişkilendirme çabasının ilk adımıdır ve onun sonraki düşünsel üretimini büyük ölçüde şekillendirir. Falque, bu temeli genişleterek, Tanrı, beden ve öteki üzerine derinlemesine bir inceleme sunduğu *God, The Flesh and The Other (Tanrı, Beden ve Öteki)* adlı çalışmasını yayımlar. Bu eser, İrenaeus'tan Duns Scotus'a kadar uzanan dokuz patristik ve orta çağ teologunun katkılarını fenomenolojik bir çerçevede yeniden değerlendirir. Falque'un son yıllardaki akademik itibarı, felsefi ve teolojik düşünceye yaptığı özgün katkıların en belirgin örneği olan ve *Triduum Philosophique* (2016) başlığı altında sistematik bir bütünlük içinde değerlendirilen üç esere dayanmaktadır: *The Guide to Gethsemane: Anxiety, Suffering, Death (Getsemani'ye Rehber: Kaygı, İstirap, Ölüm)*, *The Metamorphosis of Finitude: An Essay on Birth and Resurrection (Sonluluğun Dönüşümü: Doğum ve Diriliş Üzerine Bir Deneme)*, ve *The Wedding Feast of the Lamb: Eros, the Body, and the Eucharist (Kuzunun Düğün Şöleni: Eros, Beden ve Efkaristiya)*. Falque'un üçlemesinin en belirgin özelliği, teolojik dogmaların ve temaların fenomenolojik yöntemlerle ele alınmasıdır. *Getsemani'ye Rehber*, ölüm ve acının fenomenolojik analiziyle başlayarak, insan varoluşunun sınırlarını irdeleyen bir giriş niteliği taşır. *Sonluluğun Dönüşümü* ise bu sınırları aşan bir teolojik perspektif önerir; Heidegger'in ölüm fenomenolojisinden yola çıkarak, diriliş felsefi dünyanın yapısının teolojik bir "transfigürasyon"u olarak kavramsallaştırır. Son olarak, *Kuzunun Düğün Şöleni*, insanın nihai varoluşsal durumunu topluluk ve diriliş bağlamında ele alır. Böylece sadece bireysel varoluş değil, ortak insan deneyimi üzerine de yoğunlaşır. Bu eserler, bir bütün olarak, insanın varoluşsal deneyimlerini –doğum, ölüm, diriliş– fenomenolojik bir analizden geçirerek, teolojinin bu deneyimlere nasıl anlam kazandırabileceğini gösterir.

Felsefe ve Teolojinin Sınır Bölgeleri) adlı eserinde bu yaklaşımı detaylandırarak modern düşüncede felsefe ile teoloji arasında yapılan katı ayrımı sorunsallaştırmayı amaçlar. Falque'un düşünsel projesinin merkezinde yer alan temel ilkeleri açık bir şekilde ortaya koyması bakımından son derece önemli olan bu eser, önceki eserlerinde ele aldığı yöntem ve yaklaşımları sistematik bir biçimde açıklamanın yanı sıra, sonraki metinlerini anlamak ve değerlendirmek için de bir rehber niteliği taşır. Öyle ki, bu eser Descartes'ın *Yöntem Üzerine Konuşması* gibi, onun "yöntem üzerine söylevi"dir.² 2013 yılında yayımlanan eser, Falque'un diğer çalışmaları sonrasında kaleme alınmış olmasına rağmen, onun felsefi ve teolojik analizlerine giriş yapmak isteyenler için ideal bir başlangıç noktasıdır. Özellikle, felsefe ile teoloji arasındaki sınırların geçişkenliğini ele alış biçimi ve bu iki disiplinin birbiriyle ilişkisinde öne sürdüğü dönüşüm ve tamamlayıcılık fikri, bu eseri yalnızca Falque'un düşüncesi bağlamında değil, modern fenomenoloji ve teoloji tartışmaları açısından da vazgeçilmez bir kaynak haline getirir. Dolayısıyla bu çalışmanın ana eksenini *Rubicon'u Geçmek* adlı eser oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Falque'un düşünsel yönelimini anlamak adına öncelikle onun felsefe, fenomenoloji ve teolojiyi kavramsal düzeyde nasıl tanımladığı açıklanacaktır. Devamında Falque'un felsefe ve teoloji arasındaki sınırları durağan ve mutlak değil, yeniden düşünölmeye açık imkânlar olarak ele aldığı yaklaşımı incelenecek ve bu sınırların geçirgenliğini mümkün kılan felsefi ve teolojik gerekçeler tartışılacaktır. Son olarak, Falque'un bu iki alan arasında bir öncelik ilişkisi kurmaksızın önerdiği "orantılılık ilkesi"nin teorik arka planı analiz edilecek; bu ilkenin, felsefi ve teolojik söylemler arasında nasıl bir denge kurmayı hedeflediği değerlendirilecektir. Böylece Falque'un fenomenolojik bağlamda disiplinler arası bir karşılaşmaya nasıl zemin hazırladığı ortaya konacaktır.

Felsefe, Fenomenoloji ve Teoloji

Metinde sıkça geçen teoloji, felsefe ve fenomenoloji kavramları, akademik bağlamda farklı anlamlar ve kullanımlara sahiptir. Dolayısıyla, Falque'un bu terimlere yüklediği anlamların açıklığa kavuşturulması yerinde olacaktır. Falque'un düşüncesinde felsefe ve fenomenoloji sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır ve fenomenolojik analiz, onun felsefe yaparken gerçekleştirdiği şeydir. Falque fenomenolojiyi en yalın haliyle, epistemik iddialarda bulunurken deneyime (Erlebnis) ayrıcalık tanıyan, onu diğer anlama biçimlerinin üzerinde tutan bir yaklaşım olarak tanımlar. Deneyim merkezli bu yaklaşım, iki temel varsayıma dayanır. Bunlardan ilki insanların dünyayı dışsal ve sabit bir gerçeklik olarak kabul eden doğal tavrı benimsemeleri, diğeri ise bu dünya ile ilişki kuran, onu deneyimleyen öznenin varlığıdır. Bu bağlamda, Falque'un fenomenolojisi Husserlci fenomenolojik geleneğe önemli ölçüde sadık kalır. Ancak Falque'un özgün katkısı, fenomenolojik analizin merkezine bedeni yerleştirmesidir. Beden, Falque'un düşüncesinde yalnızca deneyimin aracı bir unsuru değil, aynı zamanda dünyanın nasıl kavrandığını belirleyen epistemolojik bir öncelik taşır. Bu doğrultuda Falque, felsefi iddialarını ortaya koyarken, bedenin fenomenolojik önceliğine dayanır ve bu ayrıcalıklı konumlandırma, dünyanın *a priori* deneyimini betimleyici bir şekilde açıklamayı amaçlar. Buradaki "*a priori*", geleneksel anlamıyla deneyimden bağımsız veya ona öncel gelen zihinsel bir bilgi biçimini ifade etmez; aksine, her türlü düşünsel veya teorik açıklamadan önce gelen, doğrudan yaşantı, temel bir deneyim anlamında kullanılır. Dünyayı kavramadan, analiz etmeden, hatta düşünmeden önce onu bedenimiz aracılığıyla deneyimleriz. Bu deneyim herhangi bir teorik bilgiye ihtiyaç duymayan varoluşsal bir başlangıç noktasıdır. Örneğin bir fincan sıcak kahveyi elimizde tuttuğumuzda, önce sıcaklığı hissederiz. Bu his, "bu sıcaklık nedir?" diye düşünmemizden önce gelir. Sıcaklık hissi,

² Matthew Farley, "Introduction", çev. Reuben Shank, *Crossing the Rubicon: The Borderlands of Philosophy and Theology* (Bronx: Fordham University Press, 2016), 11.

kavramsal analizden önceki temel bir deneyimdir. İşte Falque'un kastettiği "a priori deneyim" tam da budur: dünyayla olan ilk ve dolaysız temas. Bu kavramsal çerçevede bir diğer merkezi terim teolojidir. Falque'un düşünsel yapısında teoloji, insanın dünyada var olma biçiminin ve insanın sonluluk deneyiminin bir araştırması olup, bu sonluluğu aşkınlıkla ilişkilendiren bilgi alanını ifade eder. Tanrı'nın varlığı, insan deneyimiyle süreklilik içinde, insanın yaşadığı içkin dünyasıyla bağlantılı olarak görülür. Dolayısıyla Falque teolojii, aşkın ve dünyadan kopuk, yalnızca inanç temelli bir disiplin olarak değil, insan deneyiminin içinde gelişen bir dönüşüm süreci olarak görmeyi önerir.

Rubicon'u Geçmek: Felsefe ve Teolojinin Sınırlarını Yeniden Düşünmek

Felsefe ile teoloji arasındaki ilişkinin tarihsel ve düşünsel bağlamda farklı şekillerde yorumlandığı görülür. Kimi yaklaşımlarda felsefe, teolojiye hazırlayıcı bir basamak işlevi görerek, onu daha ileri bir disiplin olarak önceleyen bir konumda bulunur. Tıpkı dilbilgisinin hitabete hazırlık işlevi görmesi gibi, felsefe de aklın kavramsal ve mantıksal temellerini inşa ederek, teolojinin daha yüksek düzeydeki metafizik ve ilahî hakikati kavrayabilmesi için gerekli zemini hazırlar. Ya da teoloji, felsefenin başlattığı düşünsel süreci tamamlayan ve onu nihai bir kemale ulaştıran disiplin olarak değerlendirilir. Felsefenin kendi sınırları içinde ulaşamayacağı yüksekliklere ancak teoloji aracılığıyla varılabilir; dolayısıyla teoloji, felsefenin üzerine inşa edildiği ve onu aşkın bir noktaya taşıyan bir alan olarak görülür. Buna karşılık, bazı yaklaşımlar felsefe ile teoloji arasında hiçbir ayırım olmaması gerektiğini, ikisinin de hakikatin farklı yönlerini temsil eden ancak nihayetinde birbirine tam anlamıyla içkin ve sentezlenebilir alanlar olduğunu savunur. Bu görüşe göre, insan zihni yeterince derinlemesine bir kavrayış geliştirdiğinde, felsefi akıl yürütme ile teolojik sezginin aynı kaynaktan doğduğu ve ortak bir hakikate yöneldiği anlaşılacaktır. Bunun tam zıttı olan bir diğer perspektif ise, teoloji ve felsefenin tamamen ayrı disiplinler olduğunu ve aralarında hiçbir şekilde örtüşme veya geçişlilik bulunmadığını öne sürer. Bu anlayışa göre iman ve akıl farklı alanlara aittir ve birbirleriyle doğrudan bir ilişki kurmaları ne mümkün ne de gereklidir. Bu bakış açısı, modern düşüncenin etkisiyle şekillenmiş olup, bilgiye ve hakikate ulaşmada akıl ile vahyin birbirinden tamamen bağımsız araçlar olduğunu savunur. Bütün bu yaklaşımların yanında, felsefe ile teolojinin ne tamamen iç içe geçmiş ne de bütünüyle ayrı olduğu, aksine birbirini tamamlayan iki disiplin olduğu görüşü de mevcuttur. Bu anlayışa göre, felsefe ve teoloji birbirine indirgenemez nitelikte olsa da, insan ruhunun hakikatin tefekkürüne ulaşmasında birbirini destekleyen iki temel sütun işlevi görür. W. Woody'nin de ifade ettiği gibi Falque, felsefe ve teoloji arasındaki ilişkiyi ne bir tamamlayıcılık ne de tam bir ayrışma modeliyle ele alır; bunun yerine, aralarındaki sınırların geçirgen olduğu, karşılıklı dönüşümün mümkün olduğu bir etkileşim modeli önerir.³ Ona göre, bu iki disiplin arasındaki sınırlar tamamen ortadan kalkmamalıdır, ancak sabit ve aşılmaz da olmamalıdır. Önemli olan, bu sınırların sürekli olarak geçilip geri dönülebilir olmasıdır.

Falque'un *Rubicon'u Geçmek*⁴ adlı eserinde ortaya koyduğu yaklaşım, eserin başlığında kullanılan metaforla özlü bir şekilde temsil edilir. Tıpkı Jül Sezar'ın Rubicon Nehri'nin bir

³ William C. Woody, "Foreign Exchange or Hostile Incursion?", *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque*, ed. Martin Koci - Jason Alvis (b.y.: Rowman & Littlefield, 2020).

⁴ "Rubicon'u geçmek" deyimini, geri dönüşü olmayan bir kararı vermek ya da cesur bir adım atmak anlamında kullanılır ve Roma tarihinden gelir. Bu deyim kökeni, MÖ. 49 yılında Jül Sezar'ın ordusuyla birlikte Rubicon Nehri'ni geçmesine dayanır. Rubicon, Roma Cumhuriyeti'nin kuzey sınırını belirleyen küçük bir nehirdir. Roma yasalarına göre, bir generalin silahlı bir orduyla bu nehri geçmesi bir savaş ilanı anlamına gelirdi. Sezar, siyasi rakipleriyle yaşadığı gerilimler sonucu senato tarafından Roma'ya geri çağırılmış, ancak ordusuz olarak dönmesi emredilmişti. Sezar, bu emre uymayı reddederek ordusuyla Rubicon'u geçer ve ünlü bir şekilde "Alea iacta est" ("Zarlar atıldı") sözünü söyler. Bu kararı, Roma'da iç savaşın başlamasına

yakasından diğerine geçişinin geri dönüşü olmayan tarihsel sonuçlar doğurması ve Roma'nın siyasi yapısını kökten değiştirmesi gibi, filozofun teolojinin alanına adım atması veya teoloğun felsefi bir ufka yönelmesi de düşüncenin yapısını ve sınırlarını derinden dönüştürür. Bu geçiş, yalnızca disipliner bir sınır ihlalinin ibaret değildir; aynı zamanda her iki alanın kendi öz dinamikleri içinde yeniden şekillenmesini ve karşılıklı bir dönüşümü zorunlu kılar. Falque'a göre felsefe ile teoloji arasındaki mesafe, tıpkı Sezar'ın Rubicon Nehri'ni geçerken karşı karşıya kaldığı sınır gibi, aslında düşünüldüğü kadar geniş değildir. Ancak bu mesafeyi önemli kılan, ayrımın kendisine yüklenen anlamdır. Bu doğrultuda Falque, amacını "felsefe ile teoloji arasında başka bir ilişkiyi ve yeni bir bağı tanımlayan yolculuğun aşamalarını, bugün genellikle yapıldığı gibi ayrılıklarına ('veya') değil, birleşimlerine ('ve') dikkat ederek izleyeceğim"⁵ diyerek açıklar. Falque'un bu amacı, bu iki disiplinin kaynaşması olarak yorumlanarak yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. Örneğin Christina Gschwandtner'in Falque hakkındaki "Hem felsefe hem de teoloji alanında dereceleri vardır ve bu iki disiplini diğer düşünürlerden çok daha derin bir şekilde birleştirir; hatta zaman zaman bu alanlar arasındaki sınırları gereksiz ve yüzeysel olarak sorgular" ifadeleri felsefe ile teolojinin çok yakın bir şekilde uzlaştırılması yoluyla fenomenolojinin teolojikleştirilmesi olarak yanlış bir şekilde değerlendirilmiştir.⁶ Bu nedenle Falque'un çalışmalarını konu alan ilk İngilizce derlemenin önsözünde Martin Koci ve Jason W. Alvis, Falque'un çalışmalarına yüzeysel bir şekilde yaklaşmanın onun teolojik dönüşün doğrudan bir halefi olduğu ve teolojiyi felsefenin üzerine dayatan bir anlayış benimsediği yanılığına yol açabileceği konusunda okuyucuyu uyarmaktadır. Dahası Falque'nin teolojiyi felsefenin önüne koyarak, felsefenin fenomenolojik yöntemle kazandığı tüm özgün içgörülerini basit teolojik doğrulara indirgediği düşünülebilir. Ancak, bu yorumların onun amacını yanlış anladığını belirterek Falque'un, teoloji ve felsefeyi birleştirmekten ziyade, aralarındaki sınırları koruyarak karşılıklı bir dönüşüm önerdiğini ifade ederler.⁷

Falque'tan önceki kuşağı temsil eden Marion, Henry ve Lacoste gibi fenomenologlar, Tanrı'nın fenomenallliğini, vahyi ve dini deneyimi temellendirmeye çalışırken teolojiden uzaklaşarak, bütünüyle felsefi bir çerçevede hareket ederler. Felsefe ile teolojinin farklı epistemik söylemler olduğunu iddia eden bu düşünürler, fenomenolojik teoloji ile fenomenolojik din felsefesi arasında bir ayrıma giderler. Fenomenolojik teoloji, ele aldığı dini fenomenlerin gerçekliğini kabul ettiği için zorunlu olarak Tanrı hakkında konuşur ve bu meşru bir yaklaşımdır. Öte yandan fenomenolojik din felsefesi, felsefi bir girişim olarak dini fenomenlerin imkânının araştırılmasıdır. Ancak bunu teolojik bir otoriteyle, onların gerçekliği hakkında kesin bir yargıda bulunarak yapmaz. Dolayısıyla bu düşünürler teoloji yapmadıklarını, aksine fenomenolojik olarak konumlanmış bir din felsefesi geliştirdiklerini iddia ederler.⁸ Buna karşın Falque'un yaklaşımı, teoloji ve felsefenin birbirinden bağımsız ve özsel olarak ayrı alanlar olduğunu kabul etmekle birlikte, bu iki disiplinin karşılaşmasının her ikisini de dönüştürebileceğini savunur. Bu

neden olur ve sonunda Sezar'ın iktidara gelmesiyle sonuçlanır. Bu olay, bugün "geri dönüşü olmayan bir noktayı geçmek" ya da "kesin ve cesur bir karar vermek" anlamında kullanılan "Rubicon'u geçmek" deyimine kaynaklık eder.

⁵ Emmanuel Falque, *Crossing the Rubicon: The Borderlands of Philosophy and Theology* (Bronx: Fordham University Press, 2016), 18.

⁶ Bkz. Christina M. Gschwandtner, *Postmodern Apologetics?: Arguments for God in Contemporary Philosophy: Arguments for God in Contemporary Philosophy* (Bronx: Fordham University Press, 2013), 184.

⁷ Martin Koci - Jason Alvis, *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque* (b.y.: Rowman & Littlefield, 2020), xxxiii.

⁸ Bu konuda daha detaylı bir tartışma için bkz. J. Aaron Simmons - Bruce Ellis Benson, *The New Phenomenology: A Philosophical Introduction* (b.y.: A&C Black, 2013).

karşılaşma, teolojinin akademik düşünce içindeki meşruiyetini sorgulayan seküler yaklaşımlar ile felsefenin teolojik sorular karşısındaki sınırlarını muhafaza etmeye çalışan geleneksel tutumları aşarak, iki alanın da kendi çerçevelerini genişletebileceği bir diyalog ortamı yaratır. Çalışmalarında felsefi saflığını korumaya çalışmak yerine, Bradley Onishi'nin ifadesiyle, "ateizm ile teizm, inanan ile inanmayan, seküler filozof ile mezhepsel ilahiyatçı arasındaki en verimli etkileşim yolunun, aralarındaki farklılıkları kabul ederek birbirlerinin varsayımlarını nasıl sorgulayabileceklerini anlamak ve açığa çıkarmak olduğunu savunur."⁹ Bu doğrultuda, Falque, ister filozof ister ilahiyatçı olarak anılsın, Katolik bir düşünür olarak tanımlanmaktan veya eserlerinin teolojik bir çerçevede biçimlenmesinden çekinmez. Zira onun amacı, vahiy veya diğer teolojik fenomenlerin felsefi açıdan rasyonel temellere dayandığını kanıtlamak değil, teoloji ile felsefe arasında her iki alanı da dönüştürebilecek ve yenileyebilecek bir karşılaşmayı mümkün kılmaktır. Bu karşılaşma, herhangi bir tarafın diğerine indirgenmesiyle değil, karşılıklı eleştiri ve etkileşim yoluyla her iki disiplinin de yeni ufuklar kazanmasıyla sonuçlanır.¹⁰

Bir disiplinin diğerine tamamen karışması, her iki alanın da özünü kaybetmesine neden olur. Disiplinler arası geçişin anlamlı olabilmesi için, bu sınırların gerçekliğini ve meşruiyetini kabul etmek esastır. Falque'un yöntemi, felsefe ve teolojiyi birbirine bağlamayı amaçlarken, bu iki alanın özgünlüğünü titizlikle muhafaza eder. Falque, felsefe ile teoloji arasında açık bir ayrım olduğunu belirterek bu farkı şu şekilde ifade eder:

İki disiplin arasındaki temel ayrım, incelenen nesnede değil, daha ziyade onların başlangıç noktalarında (felsefenin aşağıdan yukarıya, teolojinin ise yukarıdan aşağıya yaklaşımı), yöntemsel işleyiş biçimlerinde (sezgisel ya da didaktik yollar) ve ele alınan nesnelerin statüsünde (olanaklılık ya da gerçeklik kategorileriyle değerlendirilmesi) yatmaktadır.¹¹

Felsefe ile teoloji arasındaki temel fark, incelenen konulardan ziyade, metodolojik yaklaşımlarından ve epistemolojik başlangıç noktalarından kaynaklanmaktadır. Felsefe, bilgiye insan deneyimi ve akıl yoluyla ulaşmayı amaçladığından, genellikle "aşağıdan yukarıya" bir hareket tarzı benimserken, teoloji "yukarıdan aşağıya" bir yönelimle, vahiy veya ilahi gerçekleri öncül kabul ederek düşünsel çerçevesini oluşturur. Bunun yanı sıra, felsefi araştırma soru sorma ve keşif yoluyla ilerlerken, teolojik düşünce didaktik bir yapıya sahiptir ve belirli dogmatik öğretileri açıklamaya yöneliktir. Teolojide başlangıç ve sonuç aynıdır; çünkü sorular derinlemesine tartışılmaksızın, vahyedilen hakikat olduğu gibi kabul edilir. Ayrıca, felsefe, dini fenomenleri yalnızca analiz edilebilir bir olanak olarak ele alırken, teoloji bu tür fenomenleri fiili ve mutlak bir gerçeklik olarak değerlendirir.

Bu farklılıkların bilincinde olan Falque, öte yandan felsefi ve teolojik inançlar arasında genellikle gözden kaçan ortak bir zeminin var olduğunu savunur: dünyaya, varoluşa ve deneyime duyulan temel güven. Falque, herkesin sahip olduğu "Urglaube" (asli inanç) adını verdiği bir temel inanç olduğunu, bunun ise teolojik inançtan önce geldiğini savunur. Bu temel inanç, dünyayı algılama biçimimizle doğrudan ilişkilidir ve herhangi bir şeyden şüphe edebilmemiz için bile, öncelikle, bir güven veya inanç zemininin var olması gerekir. Bir başka ifadeyle, düşüncenin başlangıç noktası her zaman felsefe olmalıdır. İnsan, dünyayla ve kendi varoluşuyla ilk olarak

⁹ Bradley B. Onishi, "Philosophy and Theology: Emmanuel Falque and the New Theological Turn", *Evil, Falleness, and Finitude*, ed. Bruce Ellis Benson - B. Keith Putt (Cham: Springer International Publishing, 2017), 101.

¹⁰ Onishi, "Philosophy and Theology: Emmanuel Falque and the New Theological Turn", 101.

¹¹ Falque, *Crossing the Rubicon*, 22.

felsefi düzlemde, yani sonluluğunun bilinciyle yüzleşerek karşılaşır.¹² Nitekim Falque, “felsefede olduğu gibi teolojide de, sonluluk ufku her zaman birincil konumda olacaktır; en azından, insan olarak ilk karşılaştığımız şeyin bir işlevi olarak”¹³ diyerek, düşüncenin temeli olarak sonluluğun önemini vurgular. İnanç sadece teolojik veya dini bir kavram olmayıp, tüm insan deneyiminin temelinde yer alır.

Dünyaya yönelik özgün bir inanç fikri-ya da daha doğrusu, dünyaya dair sahip olduğum inanca duyulan güven- paradoksal bir şekilde dünyayı en yüce ve kesin hakikat haline getirir; ancak bu, güvensizlik yerine özünde bir güven tavrına dayanır. Bu inancın yalnızca dini değil, aynı zamanda felsefi de olabileceği, fenomenolojinin en büyük derslerinden biridir.¹⁴

Dolayısıyla, farklı veya hatta çelişkili görünen inanç sistemleri, aslında insanın dünyayla kurduğu ilişkide ortak bir tutuma dayanır. Teolojik inanç ve akidevi kabuller, seküler ve felsefi bir inanç biçimiyle aynı kökleri paylaşır; benzer şekilde, seküler bir yaklaşım da dünyaya ve bireysel varoluşa yönelik bir inanç yapısı içerir.

...itikadi bir inanç (confessing faith), özgün bir felsefi inancın dışında var olamaz. Kesin bir inanma eyleminden önce her zaman ortak bir inanç zemini bulunur. O halde, kendini “farklı bir şekilde inanıyor” olarak tanımak, inancı reddetmek veya sözde inanmayı mahkûm etmek anlamına gelmez. Bu bakış açısı, ne bir dışlama ne de bir uyum sağlama biçimidir ve inancı görelileştirmeyi amaçlamaz. Aksine, bu yaklaşım gerçek bir kararlılıktan doğar. Teolojik olarak Tanrı'ya inanmak, öncelikle felsefi olarak dünyaya ya da başkalarına inanmayı gerektirir.¹⁵

İçkinlik ve aşkınlık, ateizm ve teizm ya da sekülerizm ve dini inanç gibi uzlaşmaz karşıtlıklar üzerinden tartışmak yerine, insanın sonluluğu ve bedenleşmiş varoluşu gibi fenomenolojik deneyimlerin oluşturduğu ortak bir inanç mirası temel alınmalıdır. Bu yaklaşım, farklı inanç sistemleri arasındaki yabancılaşmayı aşarak, tarafların karşılaşmasını ve birbirlerini anlamalarını sağlayabilecek bir ortaklık zemini sunar. Falque, bu noktada sadece teorik bir uzlaşmadan bahsetmekle kalmaz; bizzat bu sınırları aşarak, bilinmeyene doğru bir yolculuğa çıkan bir “gezgin” gibi, felsefi ve teolojik düşünce arasında geçiş yapar.¹⁶

O halde felsefe, Falque'a göre, en az iki açıdan teolojiye katkıda bulunabilir. İlk olarak, felsefe teolojiye heuristik (sezgisel) bir yaklaşım sunar; sorunları çözülmüş kesin doğrular olarak görmek yerine, onların iç dinamiklerini keşfetmeye ve anlamaya yönelik bir süreç olarak ele alır. Bu, teolojinin cevaba zaten sahip olduğunu ve yalnızca okuyucuya öğretmesi gerektiğini varsayan didaktik yaklaşımdan farklıdır. İkinci olarak, felsefe, teolojinin kendi insan anlayışına dâhil etmesi gereken *tam anlamıyla insani bir insan* tasviri sunar. Teoloji, insanı olduğu gibi ele alarak, sonluluk deneyimine dair felsefi açıklamalarla örtüşebilir ve ardından bu sonluluk deneyiminin teoloji veya vahiy tarafından nasıl dönüştürüleceğini görebilir.¹⁷ Bir başka ifadeyle teoloji ancak insan deneyiminin sıradan yönlerinden hareket ederek onun anlamlılığını onaylayabilir ve nihayetinde insanın sonluluğunun anlamını dönüştürebilir.

¹² Falque, *Crossing the Rubicon*, 79.

¹³ Falque, *Crossing the Rubicon*, 22.

¹⁴ Falque, *Crossing the Rubicon*, 83.

¹⁵ Falque, *Crossing the Rubicon*, 99.

¹⁶ Woody, “Foreign Exchange or Hostile Incursion?”, 58.

¹⁷ Falque, *Crossing the Rubicon*, 125-126.

Teolojinin Ufku, Felsefenin Derinliği: Orantılılık İlkesi

Falque, felsefenin teolojiye yaptığı katkıların büyük ve yenilikçi olduğunu kabul ederken, bu sürecin tek yönlü bir yolculuk gibi işlenmesini eleştirir. Yani, felsefe teolojiyi dönüştürmüş ve zenginleştirmiş, ancak teolojinin felsefe üzerindeki etkisi yeterince sorgulanmamış veya dikkate alınmamıştır. Teolojinin beden ve diriliş gibi kavramlarıyla fenomenolojinin temel kavrayışlarını dönüştürebileceğini öne süren Falque, bu dönüşümün gerçekleşebilmesi için, felsefeden teolojiye giden tek taraflı hareketin, teolojiden felsefeye doğru çift yönlü bir diyaloga evrilmesi gerektiğini savunur. Aksi takdirde, felsefe, karşılaştığı şeyden etkilenip değişim geçirme fırsatını kaybedebilir.

...eğer fenomenoloji bir süredir “tek yönlü bir seyahat” yaptıysa—ki bu kesinlikle fenomenolojiden teolojiye doğru olmuştur—bu kez “gidiş-dönüş bileti” alacağız: bu kez teolojiden fenomenolojiye. Sadece “tek yönlü” düşünmek, keşfettiklerine duyulan ilgi nedeniyle, felsefenin tam da karşılaştığı şeyden etkilenecek dönüşüm geçirme fırsatını kaçırma riski taşır. Bu nedenle, burada çift yönlü bir yolculuğu uygulamayı kabul etmeliyiz; aksi takdirde, ya kendimizi kaybetme ya da hiç yolculuk yapmamış olma riskiyle karşı karşıya kalırız.¹⁸

Kendi sınırlarının ötesine geçen filozof, o sınırların aslında nerede olduğunu daha iyi anlar; başka bir yerde düşünmenin nasıl yapıldığını görmek, filozofun kendi düşünce tarzını daha iyi kavramasını sağlar. Filozof, teolojinin yabancı topraklarında her zaman bir “yabancı” olarak kalır. Teolojinin kendine has kuralları vardır ve bu kurallar bir ölçüde filozof için her zaman tam anlamıyla nüfuz edilemez durumda kalır. Yine de, tıpkı yabancı bir ülkeye yapılan seyahatte olduğu gibi, bu tür yolculuklar, dönüşte son derece zenginleştirici olabilir.¹⁹ Dolayısıyla Falque'un ifadesiyle, “felsefe ile teoloji arasındaki savaşı sürdürmeleri gerektiğine inananlar, artık bu çatışmanın sonsuza dek kısır kalacağını görmelidir.”²⁰ Ayrıca felsefenin evrensel kapsamı, teolojinin eşliğinde sona eremez. Bir filozof epistemoloji, etik, estetik, antropoloji veya sosyoloji gibi alanlarla ilgilenebiliyorsa, teolojik alanın ona neden yasaklandığını anlamak zordur.²¹ Teoloji de tıpkı diğer disiplinler gibi fenomenoloji için bir ilham kaynağı olabilir. Bu fenomenolojinin bütünüyle teolojik bir hale dönüştüğü anlamına gelmez.

Bu bağlamda, felsefe ile teoloji arasındaki etkileşim, sıradan bir akademik temas değil, düşünsel paradigmayı sarsan ve yerleşik kavramları yeniden değerlendirmeyi gerektiren bir süreç olarak kavranır. Falque, bir disiplinin başka bir disiplinle karşılaşmasında ortaya çıkan dönüşümün etkisini, “orantılılık ilkesi” (The Principle of Proportionality) ile açıklar. Bu ilkeye göre, “ne kadar çok teoloji yaparsak, o kadar iyi felsefe yaparız.”²² Falque için teoloji, insanın dünyadaki varoluşunu ve bu varoluşun koşullarını araştıran bir disiplindir. Dolayısıyla, insanın sonluluk deneyimi yalnızca felsefi bir mesele olarak ele alınamaz; teoloji tarafından metamorfoza uğratılarak dini bir varoluşa dönüştürülmesi sürecini de içerir.²³

¹⁸ Emmanuel Falque, “Philosophy and Theology: New Boundaries”, *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque*, ed. Martin Koci - Jason Alvis (Rowman & Littlefield, 2020), 4.

¹⁹ Deketelaere Nikolaas-Cassidy (ed.), “Introduction”, *The Emmanuel Falque Reader: Key Writings in Phenomenology and Continental Philosophy of Religion* (Bloomsbury Academic, 2024).

²⁰ Falque, *Crossing the Rubicon*, 132.

²¹ Falque, *Crossing the Rubicon*, 138.

²² Emmanuel Falque, *The Emmanuel Falque Reader: Key Writings in Phenomenology and Continental Philosophy of Religion*, ed. Deketelaere Nikolaas-Cassidy (Bloomsbury Academic, 2024), 38-43.

²³ Falque, *Crossing the Rubicon*, 124.

Falque disiplinler arası geçişi sağlamak için Husserl'in fenomenolojiyi yöneten nihai ilke, ilkelerin ilkesi olarak nitelendirdiği sezgiye başvurarak, fenomenolojinin özünde yalnızca sezgide sunulanın betimlenmesinden ibaret olduğunu ifade eder.²⁴ Bu ilke doğrultusunda teolojik fenomenler, teolojinin yerine geçmeden ya da onun işlevini üstlenmeden felsefi olarak betimlenebilir.²⁵ Falque açısından burada dikkat edilmesi gereken konu filozofun, teolog için zorunlu olarak "gerçek" olanı yalnızca "mümkün" olarak ele almasıdır.²⁶ Nesne olarak aynı fenomen birden fazla disiplinin inceleme alanına farklı şekillerde girebilir. Örneğin bir tabloyu sanatçı, izleyici ve sanat eleştirmeni bir tabloyu farklı şekillerde "görür." Benzer şekilde bir teolojik fenomen de hem felsefenin hem teolojinin konusu olabilir. Nesneye yönelik bakış açılarındaki çeşitlilik, nesneyi daha da zenginleştirebilir.²⁷

Kısacası, bu etkileşimin getirisi, felsefeyle kurulan bir ilişki sonucunda ortaya çıkan teolojinin daha titiz hale gelmesi ve geleneksel olarak inanç iddialarını ifade etmek için kullanılan yöntemlerden daha fazla analiz aracına tabi olmasıdır. Aynı şekilde, teoloji de felsefeye katkıda bulunur. Zira dünyayı ifade etmenin yeni ve yaratıcı yolları, felsefenin daha önce keşfetmediği imkânları açığa çıkarabilir. Bir başka ifadeyle teolojik doktrinler ve kutsal metinler, fenomenolojik analizler için zengin bir çerçeve sunarken, fenomenolojik yöntemler teolojik temaları ele almak ve onların varoluşsal derinliklerini açığa çıkarmak için kullanılır.

Ne var ki, Falque'nun bu iddiası pek çok eleştiriye de beraberinde getirmiştir. Özellikle Joseph O'Leary, onun metodolojisini sert bir şekilde eleştirerek, felsefenin teolojinin etkisi altında kalma tehlikesine dikkat çeker. O'Leary'e göre, Falque, teolojik bilgeliği felsefi terimlere dönüştürerek bir tür Hegelcilik önermekle suçludur ve bu nedenle *ilahiyatı işlevsiz hale getirmektedir*. O'Leary teoloji ve felsefe arasındaki ilişkinin üç farklı şekilde ele alınacağını söyler. Bunlardan ilki, Heidegger ve Aquinas'ın temsil ettiği felsefeden aşkınlığı, vahye dair her türlü referansı dışlayan modeldir. İkincisi, teolojik bilgeliği felsefi terimlere dönüştüren modeldir ki Falque'un yaklaşımını bu model ile açıklar. Üçüncüsü ise filozofların sözleri ile teologların inanç konumunu birbirinden ayırt etmektir.²⁸ O'Leary'nin eleştirilerini dikkatle analiz eden M. Koci, O'Leary'e itiraz ederek Falque'un felsefe ve teolojiyi tamamen birleştirmek gibi bir amacı olmadığını ifade eder. Dolayısıyla Koci'ye göre, her iki disiplini kendi özerkliğini koruyarak bir araya getirmeyi ve aralarındaki etkileşimi verimli hale getirmeyi savunan Falque'un yaklaşımı, O'Leary'nin "filozofların ve ilahiyatçıların söylemlerini dikkatlice ayırt etme" modeline daha yakındır.²⁹

"*Ne kadar çok teoloji yapılırsa, o kadar iyi felsefe yapılır*" ilkesini teolojik emperyalizm olarak nitelendiren O'Leary'e göre felsefe kendi başına bağımsız bir disiplin olmalı ve dini inançlardan etkilenmemelidir. Zira teoloji inanca dayanır, oysa felsefede inancın hiçbir rolü yoktur. O'Leary şu soruyu sorar: Eğer bir filozof, insanı Tanrı'nın suretinde yaratılmış bir varlık olarak düşünürse, gerçekten daha iyi bir felsefi anlayışa ulaşır mı? Yoksa bu, felsefeyi teolojik dogmalara bağımlı hale mi getirir? Ona göre eğer bir filozof, baştan dini bir inancı kabul ederse -örneğin, insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığını- o zaman yaptığı şey felsefe değil, teolojinin bir uzantısı olur. Bu durumda

²⁴ Falque, *Crossing the Rubicon*, 127.

²⁵ Falque, *Crossing the Rubicon*, 126.

²⁶ Falque, *Crossing the Rubicon*, 126.

²⁷ Falque, *Crossing the Rubicon*, 127.

²⁸ Joseph S. O'Leary, "Phenomenology and Theology: Respecting the Boundaries", *Philosophy Today* 62/1 (2018), 99-117.

²⁹ Martin Koci, "Phenomenology and Theology Revisited: Emmanuel Falque and His Critics", *Revista Portuguesa de Filosofia* 76/2-3 (2020), 903-926.

felsefe özgürlüğünü kaybeder ve dini düşüncelere hizmet etmeye başlar. Dolayısıyla O'Leary'e göre teoloji ve felsefe arasındaki eşik aşılmamalıdır. Filozoflar dünyada kalmalı ve seküler meseleleri ele almalıdır. Teologlar ise vahyi yorumlamakla ilgilenmelidir.³⁰

Falque, bu tür bir yorumun getirdiği sonuçları reddeder. Filozofun teolojik konularla ilgilenebileceğini, bu konuları tartışıp analiz edebileceğini savunmakla birlikte, bu sürecin belirli bir ayrımı gerektirdiğini vurgular. Buna göre, filozof, teolojinin belirli bir otoriteyi temel aldığı, ancak felsefenin bu otoriteyi kabul etmediğini göz önünde bulundurmalıdır. Filozof, insanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığı iddiasını onaylamasa da, insanın aşkın bir değere sahip olduğu varsayımını dikkate alarak, bu anlayışın insan doğasına ilişkin diğer modelleri nasıl şekillendirebileceğini inceleyebilir.

Koci'ye göre O'Leary'nin eleştirilerinin temelinde Falque'a benimsemediği bir teoloji anlayışının atfedilmesi bulunmaktadır. O'Leary teolojik araştırmayı inancın bilimi olarak tanımlamakta ve bu bilimin kutsal kitaplara ve vahye dayanarak ilerlemesi gerektiğini düşünmektedir. Falque ise teolojinin fenomenolojik bir şekilde uygulanmasını, yani deneyimden ve dünyada var olmanın analitiğinden başlanması gerektiğini savunur. Bu yönüyle felsefe ve teoloji, sonluluk, varoluş, ölüm ve aşkınlık gibi insanın kadim meselelerini ele almasının yanı sıra, insan yaşamını dünya içindeki edimleriyle birlikte incelediğinden, bu iki disiplin arasında katı bir ayrım yapmak sadece yanlış değil, aynı zamanda imkânsızdır. Felsefe ve teoloji, düşüncenin verimliliğine ve insan deneyiminin tüm yönleriyle keşfedilmesine karşılıklı katkıda bulunur. Dolayısıyla Falque'un amacı vahyin ya da genel itibarıyla teolojik söylemlerin felsefi açıdan makul olduğunu göstermek değil, felsefe ile teolojinin her ikisi için de dönüştürücü olan, ancak disiplinler kimliklerini koruyan bir karşılaşma çağrısında bulunmaktadır. Bu karşılaşma birinin diğerine indirgenmesiyle sonuçlanmaz.³¹

Sonuç

Emmanuel Falque'un fenomenoloji ve teoloji arasındaki ilişkiye dair sunduğu perspektif, Dominique Janicaud'nun fenomenolojideki "teolojik dönüş" tartışmalarına eleştirel bir yanıt niteliğindedir. Falque, bu iki disiplinin birbirini dışlayan değil, aksine birbirini besleyen alanlar olduğunu ortaya koyar. "Rubicon'u geçmek" metaforuyla ifade edildiği üzere, burada söz konusu olan, teoloji ve felsefenin birbirine indirgenmesi değil, her iki alanın kendi yapısal bütünlüğünü ve yöntemsel tutarlılığını koruyarak sınırlarını aşma cesareti göstermesidir.

Falque'a göre, teolojinin fenomenolojik bir yöntemle ele alınması, onun insan deneyimiyle daha derin bir bağ kurmasını sağlar ve böylece soyut önermelerden ibaret bir bilim olmanın ötesine geçerek, insanın dünyadaki varoluşunu ve deneyimini merkeze alması gerektiğini ortaya koyar. Bu bağlamda, "*ne kadar çok teoloji yaparsak, o kadar iyi felsefe yaparız*" ilkesi, Falque'un düşüncesinin temel taşlarından biridir. Teoloji, insan deneyimini merkeze almaksızın aşkınlık hakkında tutarlı bir söylem geliştiremez. Bu nedenle teoloji, yalnızca dogmatik önermelere dayanmakla yetinemez; inancı akılcı ve eleştirel bir çerçevede temellendirebilmek için felsefi kavramlarla düşünmek zorundadır. Benzer şekilde, felsefe de teolojiden beslenebilmelidir; zira insan varoluşunun sonluluğu ve aşkınlık deneyimi, fenomenolojinin temel meseleleri arasında yer almaktadır.

³⁰ O'Leary, "Phenomenology and Theology", 100-101.

³¹ Koci, "Phenomenology and Theology Revisited", 913.

Sonuç olarak, Falque'un düşüncesi, teoloji ve felsefenin birbirinden yalıtılmış değil, dönüşümsel bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyar. Teoloji, yalnızca dogmatik bir alan olarak kalmaz; insanın dünyadaki varoluşunu, sonluluğunu ve deneyimini anlamak zorundadır. Aynı şekilde, fenomenoloji de kendi sınırlarını aşmak ve aşkınlık meselesini derinlemesine ele almak için teolojinin sunduğu ufku göz ardı edemez. Bu karşılıklı dönüşüm süreci, yalnızca iki disiplin arasındaki sınırları yeniden çizmekle kalmaz, aynı zamanda insanın varoluşuna dair daha bütünlüklü ve derinlikli bir anlayış geliştirmeyi mümkün kılar.

Kaynakça

Falque, Emmanuel. *Crossing the Rubicon: The Borderlands of Philosophy and Theology*. Bronx: Fordham University Press, 2016.

Falque, Emmanuel. "Philosophy and Theology: New Boundaries". *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque*. ed. Martin Koci - Jason Alvis. Rowman & Littlefield, 2020.

Falque, Emmanuel. *The Emmanuel Falque Reader: Key Writings in Phenomenology and Continental Philosophy of Religion*. ed. Deketelaere Nikolaas-Cassidy. Bloomsbury Academic, 2024.

Farley, Matthew. "Introduction". çev. Reuben Shank. *Crossing the Rubicon: The Borderlands of Philosophy and Theology*. Bronx: Fordham University Press, 2016.

Gschwandtner, Christina M. *Postmodern Apologetics?: Arguments for God in Contemporary Philosophy: Arguments for God in Contemporary Philosophy*. Bronx: Fordham University Press, 2013.

Koci, Martin. "Phenomenology and Theology Revisited: Emmanuel Falque and His Critics". *Revista Portuguesa de Filosofia* 76/2-3 (2020), 903-926. https://doi.org/10.17990/rpf/2020\emph762_0903

Koci, Martin - Alvis, Jason. *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque*. Rowman & Littlefield, 2020.

Nikolaas-Cassidy, Deketelaere (ed.). "Introduction". *The Emmanuel Falque Reader: Key Writings in Phenomenology and Continental Philosophy of Religion*. Bloomsbury Academic, 2024.

O'Leary, Joseph S. "Phenomenology and Theology: Respecting the Boundaries". *Philosophy Today* 62/1 (2018), 99-117. <https://doi.org/10.5840/philtoday2018227202>

Onishi, Bradley B. "Philosophy and Theology: Emmanuel Falque and the New Theological Turn". *Evil, Falleness, and Finitude*. ed. Bruce Ellis Benson - B. Keith Putt. Cham: Springer International Publishing, 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-57087-7>

Simmons, J. Aaron - Benson, Bruce Ellis. *The New Phenomenology: A Philosophical Introduction*. A&C Black, 2013.

Woody, William C. "Foreign Exchange or Hostile Incursion?" *Transforming the Theological Turn: Phenomenology with Emmanuel Falque*. ed. Martin Koci - Jason Alvis. Rowman & Littlefield, 2020.